

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НОРМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Микитюк М. В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Україна, м. Чернівці

В статті розглянуто процес державного регулювання екологічних норм, визначено та проаналізовано роль держави, обґрунтовано основні напрями державного регулювання стосовно розробки засад сучасного механізму екологізації виробництва, екологічного захисту навколишнього середовища та пошук сучасного прогресивного механізму.

Ключові слова: державне регулювання, екологічні норми, еологічні права, Організація Об'єднаних Націй (ООН), Порядок денний на XXI століття
Микитюк М. В. Современные тенденции государственной регуляции соблюдения экологических норм экономического развития / Черновицкий торгово-экономический институт КНТЕУ, Украина, г. Черновцы

В статье рассмотрен процесс государственной регуляции экологических норм, определено и проанализирована роль государства, обоснованно основные направления государственной регуляции относительно разработки принципов современного механизма экологизации производства, экологической защиты окружающей среды, и поиск современного прогрессивного механизма.

Ключевые слова: государственная регуляция, экологические нормы, экологические права, Организация Объединенных Наций (ООН), Повестка дня на XXI век

Mykytiuk M. Modern tendencies of government control of observance of ecological norms of economic development / Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNTEU, Ukraine, Chernivtsi

The article says about the issues of the process of government control of ecological norms, Given the analysis of the the role of the state, grounded basic directions of government control in relation to development of principles of modern mechanism of ecologization of production, ecological defence of environment, and the search of modern progressive mechanism.

Keywords: government control, ecological norms, ecolaws, United Nations (UNO), Order-paper on XXI age.

Постановка проблеми. Практично немає такої сфери діяльності, нормативне-правове регулювання якої не зачіпало б забезпечення її з позицій вимог екологічної безпеки, тобто реально у законотворчому процесі простежується процес екологізації багатьох галузей.

Економічні та екологічні зв'язки між країнами швидко розвиваються і проявляються в посиленні економічної залежності. До недавнього часу людська діяльність та її наслідки чітко розмежовувалися в рамках держав. Потім існуючі кордони стали зникати. Промислова революція, а пізніше науково-технічна відкрили дорогу формування єдиного світового господарства.

Прояви екологічного ризику для навколишнього природного середовища та здоров'я людей у різних регіонах внаслідок природних стихійних явищ і небезпечних техногенних впливів обумовлюють доцільність активних творчих дій, вироблення підходів та механізмів щодо його відвернення, а також здійснення ліквідаційних та реабілітаційних заходів у разі настання негативних наслідків надзвичайних екологічних ситуацій. Важливу роль у системі протидій загрозливій екологічній небезпеці відіграє державно-правовий механізм гарантування екологічної безпеки, зокрема різноманітні засоби сучасного законодавства у цій галузі.

Сучасне екологічне законодавство та його складова система нормативно-правового регулювання у галузі екологічної безпеки перебуває у динамічному розвитку, вдосконаленні, особливо в частині дієвих процедур на стадії запобігання настанню екологічного ризику. Спостерігається наповнення його правових приписів нетрадиційними підходами і механізмами суспільно-правового регулювання

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність питань державного регулювання дотримання екологічних норм знайшла своє відображення в наукових працях таких учених, як І.Антоненко, О.Бойко, Б.Данилишин, Т.Галушкін, О.Горська, Н.Нижник, Г.Ситник та ін.. Віддаючи належне різнобічним теоретичним та практичним дослідженням вищезазначених дослідників, слід визнати існування раніше невирішених частин загальної проблеми, що потребують саме аналізу проблем державного регулювання екологічної безпеки та дотримання екологічних норм, а також формування відповідних механізмів його реалізації.

Відповідно до аналізованої проблематики метою статті є визначення ролі держави, обґрунтування основних напрямів державного регулювання стосовно розробки засад сучасного механізму екологізації виробництва, екологічного захисту навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Принципи дотримання екологічних норм значним чином регламентуються Організацією Об'єднаних Націй. Зокрема, 26 липня 2000 року було прийнято рішення приєднатися до міжнародної ініціативи – Глобального Договору – яка покликана об'єднати компанії, агенції ООН, а також трудові та громадські організації з метою підтримки світових екологічних і соціальних принципів. Третина принципів, спрямовані саме на екологічну безпеку та дотримання екологічних норм при веденні бізнесу. Бізнес забезпечує свою легітимність, відповідаючи на потреби суспільства, а суспільство все частіше висловлює потребу у методах ведення справ, які є більш сталими з точки зору охорони навколишнього середовища.

Відділ технології промисловості та економіки ООН (UNEP-DTIE) визначив наступні причини, через які компаніям варто подумати про вдосконалення своїх екологічних показників:

- застосування чистих виробничих технологій та екологічної ефективності призводить до ефективнішого використання ресурсів;
- нова політика застосування економічних важелів (податків, зборів, торговельних дозволів) сприятлива для екологічно «чистих» компаній;
- екологічні нормативи стають суворішими;
- страхові компанії надають преференційне страхове покриття компаніям із чистішим виробництвом та нижчими ризиками;
- банки з більшою готовністю надають позики компаніям, діяльність яких не обтяжить банк судовими справами через екологічні причини або ж високими рахунками на проведення очисних заходів;
- екологічне управління призводить до позитивного впливу на імідж компанії;
- співробітники з більшою готовністю працюють на екологічно відповідальних компаніях (такі компанії часто мають кращі показники здоров'я працівників та безпеки);
- екологічне забруднення загрожує здоров'ю людей;
- споживачі вимагають чистішої продукції

У 1992 р. в Ріо-де-Жанейро на рівні глав держав і урядів відбулася Всесвітня конференція "Навколишнє середовище та розвиток" UNCED. Була проведена величезна робота, і в результаті зустрічі в Ріо були укладені дві міжнародні угоди, прийняті дві заяви про принципи та план основних дій з метою всесвітньої сталої розвитку.

Ці п'ять документів включають:

1. Ріо-де-Жанейрської декларацію з навколишнього середовища і розвитку. Її 27 принципів визначають права і обов'язки країн у справі забезпечення розвитку та добробуту людей.

2. Порядок денний на XXI століття – програму того, як зробити розвиток стійким з соціальної, економічної та екологічної точки зору.

3. Заява про принципи, що стосуються управління, захисту та сталого розвитку всіх видів лісів, життєво необхідних для забезпечення економічного розвитку та збереження всіх форм життя.

4. Метою Рамкової конвенції ООН про зміну клімату є стабілізація концентрацій газів, що викликають парниковий ефект в атмосфері, на таких рівнях, які не викличуть небезпечного дисбалансу у світовій кліматичній системі.

5. Конвенція про біологічне різноманіття вимагає, щоб країни вжили заходів для збереження різноманітності живих істот і забезпечили справедливий розподіл вигод від використання біологічного різноманіття.

Ріо-де-Жанейрської декларація з навколишнього середовища і розвитку визначила принципи для подальшого розвитку, які визначають права народів на розвиток і їх обов'язки щодо збереження навколишнього середовища. Вони засновані на ідеях Стокгольмської декларації, прийнятої на Конференції ООН з навколишнього середовища в 1972 році.

Не менш важливим документом, ніж декларація з навколишнього середовища, є Порядок денний на XXI ст., яка включає в себе розгляд низки різних соціально-економічних і екологічних проблем. План Порядку денного складається з чотирьох основних розділів.

У Порядку денному на XXI століття роз'яснюється, що рушійними силами змін у навколишньому середовищі є населення, споживання і технологія. У ній пропонуються заходи в області політики та програми для досягнення стійкої рівноваги між споживанням, населенням та здатністю Землі підтримувати життя, описуються деякі методи і технології, які потрібно розробити для задоволення потреб людей при раціональному використанні природних ресурсів.

Прийнявши Порядок денний на XXI століття, промислово розвинені країни визнали, що вони мають відігравати більш важливу роль у поліпшенні

навколишнього середовища. Багаті країни обіцяли також збільшити фінансову допомогу іншим країнам для розвитку. Крім фінансування, такі країни потребують допомоги для накопичення знань, потенціалу для планування та реалізації рішення, що стосуються сталого розвитку. Це вимагатиме передачі інформації та професійних навичок.

Як йдеться в Порядку денному на XXI століття, тільки партнерство в глобальному масштабі може принести всім народам більш безпечне та забезпечене майбутнє.

Актуалізація уявлень про екологічні права, їхнє сприйняття крізь призму сучасної концепції прав людини є вагомими чинниками мобілізації зусиль громадян та держав заради подолання екологічних проблем. У відповідності до принципів та цілей, визначених Стокгольмською Декларацією конференції ООН з проблем довкілля, Конференціями ООН з довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро та Йоганесбургу, дотримання екологічних прав сприятиме побудові сталого глобального суспільства, заснованого на повазі до природи, до універсальних прав людини, економічної справедливості й безпеки.

Відтак у XXI столітті концепція прав людини повинна збагатитися уявленнями про екологічні права та відповідальність людства за свою діяльність у природному довкіллі – з огляду на безпрецедентно великі масштаби його втручання у екосистему Землі, що загрожує незворотними глобальними наслідками.

Міжнародне право також повинно піднятися на якісно вищий ступінь і стати правом всезагальної безпеки і колективної відповідальності держав перед людством. Магістральним шляхом подальшого його розвитку є становлення на фундаменті існуючих міжнародних правових угод нових правових принципів і зобов'язань, спрямованих на створення екологічно безпечного світу та захист екологічних прав кожного. На часі підсилення міжнародних механізмів дотримання державами екологічних прав за участі організацій громадянського суспільства. Актуальною у цьому сенсі залишаються пропозиції, сформульовані у Віденській декларації 2008 року.

Ще однією важливою міжнародною угодою щодо дотримання екологічних норм є Кіотський протокол, укладений як додатковий документ до Рамкової конвенції ООН зі змін клімату, підписаної 1992 року на міжнародній конференції в Ріо-де-Жанейро. Протокол стосується обмеження викидів в атмосферу парникових газів. Головна мета угоди: стабілізувати рівень концентрації парникових газів в атмосфері на рівні, який не допускав би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему планети.

На сьогодні підписала та ратифікувала протокол 191 країна, в т.ч. Україна. Ним було узгоджено, що країни-учасниці зобов'язані зменшити середньорічні обсяги викидів парникових газів в період 2008–2012 рр. в середньому на 5,2% (у порівнянні з 1990 р.). Окреме зобов'язання щодо їх зниження взяли Японія — на 6%, США — на 7% та ЄС — на 8%. В межах ЄС на окремі країни були накладені різні обмеження. Зокрема, в червні 1998 року Міністри навколишнього середовища країн ЄС своєю постановою зобов'язали Австрію зменшити їх викиди на 13% (для порівняння: північні країни ЄС зобов'язались досягти максимального їх пониження, на 28%).

Із наближенням кінцевої дати першого періоду Кіотського протоколу значно активізувався процес погодження проектів спільного впровадження та введення в обіг вуглецевих одиниць.

В світі введено в обіг близько 108 мільйонів одиниць скорочень викидів, 58% з яких – введено в обіг Україною. Найбільше проектів спільного впровадження реалізується в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Дніпропетровській та Одеській областях.

Таким чином, Україна залишається лідером з випуску одиниць скорочень викидів. Однак, останнім часом за цим показником її наздоганяє Росія.

У Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року виділено окремий розділ «Екологічна безпека», в якому передбачено, що Україна дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молодого покоління, а також має право заборонити будівництво та припинити

функціонування будь-яких суб'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці.

У концентрованому вигляді екологічні права сформульовано у Конституції України. Понад десять її статей регулюють принципи екологічної безпеки і використання природних ресурсів.

Тобто в Україні загалом створено нормативно-правову базу, що стосується екологічних прав. Натомість проблемні питання все ще існують у справі імплементації міжнародних правових стандартів у національне законодавство. Найскладніші з існуючих проблем вбачаються у практиці правозастосування.

Дотримання Україною екологічних прав, наприклад, висвітлене у доповіді громадських організацій «Екологічно-гуманітарне об'єднання Зелений Світ» та «Гельсінська ініціатива-XXI».

Інтегровану оцінку сучасного стану екологічної складової національної економіки України репрезентують результати міжнародного екологічного рейтингу, започаткованого аналітиками Світового економічного форуму. Згідно з «індексом екологічної сталості», який агрегує 22 комплексних індикатори за 67-ма параметрами, що дають можливість оцінювати процес еволюції країни на шляху екологозабезпеченого сталого розвитку, Україна посідає 110-е місце серед 122 країн, а за «індексом екосистеми світу», що інтегрує 87 параметрів, 127-е місце в екологічному рейтингу 165 держав світу.

Отже, зазначені рейтинги екологічного стану національної економіки України та огляд сучасних теоретико-методологічних позицій з питань національного природокористування свідчать про необхідність формування ефективного механізму еколого-економічного регулювання.

Але для того, щоб отримати відчутний результат, потрібна тривала і трудомістка робота. Екопрограми повинні бути закладені в основу довгострокової стратегії компанії. Зрозуміло, що окремі проекти нічого не вирішують. Необхідний комплексний управлінський підхід, що охоплює різні аспекти: від екоменеджменту, масштабної реконструкції обладнання та

розвитку альтернативної енергетики до зміни екологічної свідомості співробітників. Саме так вважають соціально відповідальні компанії, адже крім грошової оцінки проекту є й інші вагомі критерії: здорові співробітники і жителі регіонів присутності, бездоганна репутація.

Реалізація стратегії сталого еколого-економічного розвитку потребує узгодження державного, ринкового та громадянського екологічно-економічного регулювання. Державне регулювання впливатиме на вектор національної еколого-економічної політики завдяки підсиленню нормативно-правової екологічної бази, ринкове саморегулювання сприятиме підвищенню суспільності ековиробництва, екологізації системи оподаткування; прогресу екологічного ринку, громадянське регулювання — створенню недержавних екологічних фондів, здійсненню контролю за станом довкілля та підвищенню загальної екологічної культури і відповідальності. Цілеспрямована дія розглянутого триєдиного механізму сприятиме формуванню ефективних відносин національного природокористування на засадах довіри, партнерства, співпраці суб'єктів господарювання з метою підвищення якості життєвого середовища людини.

Література:

1. Балджи М. Шляхи вдосконалення державного регулювання природокористування / М. Балджи // Вісник КНТЕУ. Держава та економіка.. - №2. - Київ, 2009. – С. 28-33.
2. Біла С. О. Державне регулювання екологізації виробництва в Україні: реалії та перспективи. / С. О. Біла // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Вип. 33-2. – Донецьк, 2007. – С. 19-25.
3. Заржицький О. С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України: монографія. – Дніпропетровськ: НГУ, 2012. – 200 с.
4. Стратегія Державної екологічної політики на період до 2020 року. [Електронний ресурс].- Режим доступу: www.menr.gov.ua..

5. Юрченко Л. І. Екологія.: посібник. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://ebooktime.net/book_18.html

References:

1. Baldzhi M. Ways of perfection of government control of environment / M. Baldzhi // Announcer KNTEU. State and economy. - № 2. - Kyiv, 2009. – P. 28-33.
2. Bila S. O. Government control of ecologization of production in Ukraine: realities and prospects / S. O. Bila // Scientific labours of DONNTU. Series: Economics. Issue 33-2. – 2008. - P. 19-25.
3. Zarzhickiy O. S. Actual problems of the legal providing of ecological policy of Ukraine: monograph. – Dnipropetrovsk: NGU, 2012. – 200 p.
4. Strategy of the Public ecological policy on a period to 2020 year. [Electronic resource].- Access mode: www.menr.gov.ua.
5. Yurchenko L. I. Ecology.: manual. [Electronic resource].- Access mode: http://ebooktime.net/book_18.html